
"Österreichische Zeitschrift für Kunst und Denkmalpflege" 27 (1973), 28 (1974)

Ochrona Zabytków 33/1 (128), 92-95

1980

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Liczne duże ubytki uzupełniono papierem czerpanym, na którym skopiowano kserograficznie brakujące fragmenty miedziorytów z innego, zachowanego egzemplarza atlasu. Kaszerowano papierem japońskim na metylocelulozę. W zakończeniu kilka uwag o pędzłach japońskich, używanych w konserwacji papieru.

L. Ritterpusch, *Kartenrestaurierung in Archiven (Konserwacja map w archiwach)*, ss. 260—262. Krótkie zestawienie metod stosowanych przy oczyszczaniu, usuwaniu podklejeń, zabezpieczeniu załamań oraz powierzchni malowanych lub pokrytych atramentem, uzupełnianiu ubytków, wzmacnianiu i kaszerowaniu z uwagami o sposobach przechowywania papierowych map. Podano też typowy proces postępowania konserwatorskiego, stosowanego w Heskim Archiwum Państwowym w Marburgu.

Th. Brachert, *Möbellacke, Oberflächen von Möbel. Teil IV (Lakiery do mebli, powierzchnie mebli. Część IV)*, ss. 263—274, 1 il., str. w jęz. angielskim. Ciąg dalszy z z. 1—3. Siedemnasto- i osiemnastowieczne recepty lakierów i politur do mebli oraz sposoby politurowania. Obszerne fragmenty traktatu J. A. Roubo (1769—1774) i z podręcznika H. Stöckela (1799). Literatura.

Sprawozdania

D. v. Manteuffel-Szoega, *Jahrestagung 1978 des Deutschen Restauratoren Verbandes vom 26—28. 4 in Lübeck (Doroczna sesja Niemieckiego Związku Konserwatorów 26—28.4 w Lubece)*, ss. 274—276.

Th. Brachert, *Rubenstgung in Antwerpen (Sesja rubenowska w Antwerpii)*, s. 276.

Literatura fachowa

(T. B., rec.), G. Emile-Male, *Gemälde auf Leinwand und Holz. Ratschläge für Sammler und Restauratoren (Malowidła na płótnie i drewnie. Poradnik dla zbieraczy i konserwatorów)*, Rembrandt-Verlag, Berlin 1977, s. 278.

(R. Vuilleumier, rec.), E. Foltz, *Zur Herstellungstechnik der byzantinischen Silberschalen aus dem Schatzfund von Lambousa (W sprawie techniki wykonania mis srebrnych ze skarbu znalezionej w Lambousa)*, Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums Mainz, Jg. 22, 1975, s. 278.

(R. Vuilleumier, rec.), E. van de Wetering, *De jonge Rembrandt aan het werk. Materiaalgebruik en schildertechnik van Rembrandt in het begin van zijn Leidse periode; K. Groen, Schildertechnische aspecten van Rembrandt vroegste schilderijen. Microscopische observaties en de analyse van verfmonsters*; Oud Holland, Jg. 91, 1977, s. 278.

H. Ross, U. Arndt, *Aufgaben des Umweltschutzes im Bereich von Kunstgüter-Denkmalpflege (Zadania ochrony środowiska w zakresie ochrony dzieł sztuki)*, E. Schmidt-Verlag, Berlin-Bielefeld-München Reihe Berichte, 1977, Hf. 5, ss. 278, 281.

Omówienie książek

(R. Wihr, rec.), H. Borger, *Das Römisch-Germanische Museum Köln (Muzeum Rzymsko-Germańskie w Kolonii)*, Callwey-Verlag, München 1977, s. 281.

(M. Koller, rec.), P. i L. Mora, P. Philippot, *La Conservation des Peintures Murales (Konserwacja malowideł ściennych)*, ICCROM, Bologna 1977, ss. 281—282.

Oprac. Ziemowit Michalowski

ÖSTERREICHISCHE ZEITSCHRIFT FÜR KUNST UND DENKMALPFLEGE.

Wyd. Österreichisches Bundesdenkmalamt, Wiedeń, Kwartalnik.

Rocznik XXVII (1973)

Zeszyt 1/2, stron 96, ilustracje

Beiträge zur baugeschichtlichen Erforschung der Klosterkirche von Kremsmünster (Przyczynki do badań historyczno-architektonicznych kościoła klasztorowego w Kremsmünster):

N. Wibiral, *Denkmalpflege und Forschung (Problemy konserwatorskie i badawcze)*, ss. 1—7, 7 il. Prezentacja wyników ostatnich odkryć i nawiązujących do nich prac konserwatorskich, które umożliwiły uczynienie członowania otworów okiennych trzynastowiecz-

nej absydy głównej, lokalizację absyd bocznych i stwierdzenie dobrze zachowanej substancji średniowiecznej w dalszych partiach budynku.

E. Doberer, *Die gewölbte Klosterkirche des XIII Jahrhunderts (Sklepiony kościół klasztorny z XIII w.)*, ss. 8—24, 12 il., 5 rys. Na podstawie wyników szeroko zakrojonych i wnikliwych badań architektonicznych i archiwalnych autorka podejmuje próbę teoretycznej rekonstrukcji trzynastowiecznego kształtu kościoła, zatarętego późniejszymi przebudowami, zwłaszcza przekształceniem w duchu baroku dokonanym w końcu XVII w. przez C. Carloniego. Aneks do artykułu obejmuje krótkie sprawozdania dalszych pracowników.

H. Rokytka, *Ein Reisebericht von 1791 über sdie Kleinarchitekturen des Landschaftsparks von Schloss Schönhof in Böhmen (Sprawozdanie z podróży w roku 1791, dotyczące zabudów architektury ogrodowej parku krajobrazowego pałacu Krasny Dvur w Czechach)*, ss. 24—29, 2 il. Analiza opisu parku przy rezydencji hrabiego Czerzyna pióra F. Kleista, jako przyczynku do historii sztuki ogrodowej i historii kultury umysłowej przełomu oświecenia i romantyzmu.

M. Schwarz, *Die Baugeschichte des Festsaaes der Technischen Hochschule in Wien (Historia budowy sali parady Politechniki Wiedeńskiej)*, ss. 29—40, 1 il., 12 rys. Analiza przebiegu budowy i wyposażenia obiektu w latach 1814—1842 dostarcza ciekawych przyczynków do historii przemian ówczesnych gustów, koncepcji artystycznych oraz tendencji polityki kulturalnej i umożliwia wgląd w ówczesną organizację projektowania i inwestycji budowlanych.

M. Koller, *Der Albrechtsmeister und Conrad Laib — technologische Beiträge zur Tafelmalerei des „Realistischen Stiles“ in Österreich (Mistrz ołtarza Albrechta i Konrad Laib — Technologiczne przyczynki do historii malarstwa tablicowego „stylu realistycznego” w Austrii)*, ss. 41—55, 10 il., 11 rys. Ciąg dalszy zamieszczonego wcześniej artykułu, w którym autor na tle porównawczym analizuje szczegóły warsztatowe — m.in. sposoby wyznaczania ogólnych rysów kompozycji obrazu i granic złotych teł, sposoby złocenia itd.

Mittelalterliche Glasmalerei. Erforschung — Restaurierung (Średniowieczne witrażownictwo. Badania — restauracja):

E. Frodl-Kraft, *Untersuchungen und praktische Erfahrungen in der Konservierung mittelalterlicher Glasgemälde 1963—1972 (Badania i praktyczne doświadczenia w zakresie konserwacji średniowiecznych witraży w latach 1963—1972)*, ss. 55—65, 12 il. Jest to referat wygłoszony na VIII kolokwium Corpus Vitrearum Medii Aevi w 1972 r., w którym podsumowano problematykę badawczą dotyczącą procesów destrukcji szkła i opracowań malarskich oraz problematykę konserwatorską w zakresie oczyszczania, zabezpieczania powierzchni itd.

E. Bacher, *Aussenschutzverglasung (Zewnętrzne oszklenie zabezpieczające)*, ss. 66—68, 2 il., 1 rys. Autor powraca raz jeszcze do szeroko już dyskutowanego problemu zabezpieczania witraży przez zastosowanie dodatkowego, zewnętrznego oszklenia i podsumowuje dotychczasowe doświadczenia w tej sprawie.

E. Bacher, *Die Chorverglasung der grazer Leechkirche und ihre Restaurierung (Oszklenie prezbiterium Leechkirche w Grazu i jego restauracja)*, ss. 69—74, 9 il. Autor przedstawia problematykę ikonograficzną i stylistyczną witraży z początku XIV w., stanowiących zespół skomponowany z resztek pierwotnie większej, złożonej z kilku cykli tematycznych całości. Aneks do artykułu charakteryzuje krótko stan zachowania witraży (uszkodzenia mechaniczne i wyniki z wpływów klimatycznych i skutków dotychczasowych konserwacji) i zakres proponowanych działań konserwatorskich (klejenie i wzmacnianie szkła, stabilizacja warstwy malarskiej, wprowadzenie zewnętrznego oszklenia).

E. Bacher, *Das VIII. Colloquium des Corpus Vitrearum Medii Aevi in York und Canterbury, 24. September — 1. Oktober 1972 (VIII kolokwium Corpus Vitrearum Medii Aevi w York i Canterbury, 25 września — 1 października 1972)*, ss. 76—77. Sprawozdanie z przebiegu kolokwium, na którym rozpatrywano zarówno podstawowe sprawy teoretyczne, jak też szczegółowe problemy techniczne ochrony i konserwacji zabytkowych witraży i analizowano dotychczasowy dorobek badawczy i wydawniczy związany z korpusem malarstwa witrażowego.

K. Kalinowski, *Galerie der Schlesischen Kunst der Neuzeit vom XVI. bis zum XVIII. Jahrhundert im Schlesischen Museum in Breslau (Wrocław) (Galeria nowożytniej sztuki śląskiej od XVI do XVIII w. w Muzeum Śląskim we Wrocławiu)*, ss. 77—81, 6 il. Po omó-

wieniu genezy pomysłu stworzenia galerii i charakterystyce jej koncepcji, autor kolejno przedstawia i komentuje poszczególne działy ekspozycji.

R. Perger, *Zur Herkunft des Hieronymus-Reliefs auf Burg Lichtenstein* (W sprawie pochodzenia płaskorzeźby św. Hieronima z zamku Lichtenstein), ss. 82—84. W nawiązaniu do wcześniejszego artykułu G. Hajosa, autor wysuwa inne hipotezy dotyczące pochodzenia zabytku: bądź z kościoła St. Maria am Gestade w Wiedniu, bądź też z wiedeńskiego domu pokutnego dla kobiet, noszącego wezwanie tegoż świętego.

F. Hula, *Mittelalterliche Kultmale — ein Nachtrag* (Średniowieczne zabytki kultowe — uzupełnienia), ss. 84—86, 1 il. Uzupełniająca wcześniejszą publikację książkową lista dalszych zabytków (m.in. wieczne lampy cmentarne, kaplice cmentarne), poprzedzona krótkim wstępem.

Wspomnienia pośmiertne
France Stelé (W. Frodl), s. 190.
Jaroslav Helfert (H. Rokyta), s. 87.

Recenzje
F. Fuhrmann, *Anton Faistauer*, Salzburg 1972 (rec. M. Pochkalous), s. 87.

E. Egg, *Kunst in Tirol, Malerei und Kunsthandwerk*, Innsbruck 1972 (rec. E. Bacher), ss. 88—89.

Die Kunstdenkmäler der Schweiz, Die Kunstdenkmäler des Kantons St. Gallen, Bd. V, Basel 1970, *Die Kunstdenkmäler des Kantons Basel-Stadt*, Bd. I, Basel 1932 (reedycja 1971) (rec. I. Höfer), s. 89. *Die Bauwerke und Kunstdenkmäler von Berlin: Charlottenburg*, T. I, *Schloss Charlottenburg*, Berlin 1970, *Stadt und Bezirk Spandau*, Berlin 1971 (rec. I. Höfer), ss. 89—90.

J. Lafond, *Les vitraux de l'église Saint-Ouen de Rouen*, T. I, Paris 1970 (rec. E. Frodl-Kraft), ss. 90—93.

O. Trapp, *Tiroler Burgenbuch*, Bd. I, Bozen 1972 (rec. G. Clam-Martinic), ss. 93—94.

M. Kutzner, *Cysterska architektura na Śląsku w latach 1200—1330*, Toruń 1969 (rec. F. Vongrey), ss. 94—95.

H. Kier, *Der mittelalterliche Schmuckfussboden unter besonderer Berücksichtigung des Rheinlandes*, Düsseldorf 1970 (rec. E. Doberer) s. 95.

Zeszyt 3/4, stron 103, ilustracje

W. Frodl, *Einheit von Theorie und Praxis — zum Centenarium der ungarischen Denkmalpflege* (Jedność teorii i praktyki — w związku ze stuleciem węgierskiego konserwatorstwa), ss. 97—108, 12 il., 3 rys. Po krótkim omówieniu początków węgierskiej służby konserwatorskiej i charakterystyce najistotniejszych prac z tego okresu, autor przechodzi do obszernej relacji dotyczącej współczesnej sytuacji konserwatorstwa na Węgrzech. Obok spraw organizacyjnych przedstawia główne założenia teoretyczne i ważniejsze realizacje konserwatorskie.

H. Krasser, *Zur siebenbürgischen Nachfolge des Schottenmeisters* (W sprawie siedmiogrodzkiego dziedzictwa mistrza ołtarza w Schottenkirche), ss. 109—121, 13 il. Opierając się na wynikach szczegółowej analizy ikonograficznej i stylistycznej autor stawia tezę, że omawiany obiekt z fary w Birlthalm wbrew dotychczasowemu poglądom jest niejednolity i złożony został na początku XVI w. w obecnie istniejącą całość. Część starsza (predella i zwieńczenie) wykonana została w 1483 r., zapewne przez członka warsztatu ołtarza z Schottenkirche w Wiedniu, część środkowa natomiast pochodzi dopiero z początku XVI w.

W. Brauneis, *Beitrag zur mittelalterlichen Topographie der Stadt Wien* (Przyczynek do topografii średniowiecznego Wiednia), ss. 121—131, 9 il., 3 rys. Zestawiając ze sobą i analizując uszeregowane chronologicznie widoki miasta (poczynając od powstałego w 1438 r., a kończąc na przedstawieniach z połowy wieku XVI), autor omawia niektóre szczegóły układu przestrzennego średniowiecznego Wiednia i charakteryzuje najważniejsze, dziś nie zachowane lub znacznie przebudowane, elementy zabudowy.

W. Müller, *Vorkommen und Variationen einer Rippenkonfiguration Nürnberger Meisterstücke in der österreichischen Spätgotik* (Przykłady występowania pewnego typu konfiguracji żeber sklepiennych, znanych z norymberskich majstersztyków, oraz jego odmian w austriackim późnym gotyku), ss. 132—139, 3 il., 5 rys. Autor dostarcza ciekawego przyczynku do historii średniowiecznego warsztatu budowlanego i geometrycznych podstaw projektowania architektonicznego, analizując (za pomocą porównania dawnych rysunków i modeli z konkretnymi realizacjami budowlanymi) sposób rozmiarzenia i konstrukcyjne podstawy określonych odmian późnośredniowiecznych sklepień, udowadniając przy okazji żywotność gotyckich tradycji warsztatowych po wiek XVIII.

W. Kitlitschka, *Carpoforo Tencallas Gewölbefresken in der Sakristei des Stiftes Heiligenkreuz* (Freski sklepienne Carpoforo Tencalli w zakrystii klasztoru Heiligenkreuz), ss. 139—144, 4 il., 1 rys. Omówienie problematyki artystycznej i ikonograficznej cyklu fresków uchodzących za namalowane od nowa po pożarze w 1709 r., które po usunięciu przemalowań okazały się oryginalnym dziełem mistrza z 1667 r.

Die Virgil- und die Maria-Magdalena-Kapelle auf dem Stephansplatz in Wien (Kaplica Virgiliusza i Marii Magdaleny na placu Stefana w Wiedniu):

G. Mossler, *Die Ausgrabungen des Bundesdenkmalamtes ein Vorbericht* (Wykopaliska Federalnego Urzędu Konserwatorskiego — Sprawozdanie wstępne), ss. 144—153, 6 il., 7 rys. Sprawozdanie z prowadzonych przy okazji budowy metra prac archeologicznych, w trakcie których zbadano resztki fundamentów obiektu rozebranego w 1781 r., lecz znanego ze źródeł pisanych i ikonografii. Autor wyróżnia pięć faz budowy — od XIV do XVI w.

R. Perger, *Zur Geschichte des neuen Karners und der Kapellen St. Virgilius und St. Maria Magdalena auf dem wiener Stephansfreihof* (Przyczynek do historii nowego cmentarza i kaplic Św. Virgiliusza i Św. Marii Magdaleny na cmentarzu katedry Św. Stefana w Wiedniu), ss. 153—160, 5 il., 1 rys. Na podstawie materiałów archiwalnych autor charakteryzuje funkcje, jakie kolejno pełnił obiekt odsłonięty w czasie badań archeologicznych, i prezentuje obfity materiał faktograficzny dotyczący m.in. fundacji ołtarzowych, pochówków itd.

M. Zykán, *Zur kunstgeschichtlichen Bedeutung der neuentdeckten Unterkirche* (W sprawie znaczenia nowo odkrytego kościoła dolnego dla historii sztuki), ss. 160—169, 4 il., 3 rys. Artykuł stanowi próbę odniesienia wyników analizy odkopanych relikwów do dotychczasowego stanu badań dotyczących kaplic cmentarnych, kościoła, kaplic wielopoziomowych, krypt i systemów średniowiecznych dekoracji malarskich.

Die Bürgerspitalkirche in Weitra und ihre Restaurierung (Kościół szpitala mieszczańskiego w Weitra i jego restauracja):

W. Katzenschlager, *Zur Baugeschichte des Bürgerspitals in Weitra* (W związku z historią budowy szpitala mieszczańskiego w Weitra), ss. 169—176, 5 il., 1 rys. Uwagi na temat historii fundacji i budowy oraz dalszych losów obiektu, wzniesionego w XIV w., rozbudowanego w końcu XV w., przebudowanego w pierwszej połowie XVIII w. i spustoszonego w czasie drugiej wojny światowej, a stanowiącego ciekawy zabytek architektury oraz historii kultury. Aneks zawiera transkrypcję ciekawych z punktu widzenia historii kultury duchowej i kultu religijnego napisów ściennych oraz ich analizę paleograficzną i treściwą.

E. Bacher, *Die Wandmalereien der Spitalkirche in Weitra* (Malowidła ścienne kościoła szpitalnego w Weitra), ss. 176—181, 6 il. Omówienie dekoracji malarskiej, na którą składają się dwie grupy malowideł: jedna z połowy XIV w. (m.in. Hołd Trzech Króli, legenda św. Elżbiety), druga zaś z końca XIV oraz XV w.

I. Friesen, *Baden in alten Ansichten* (Baden na starych widokach), ss. 181—196, 13 il. Po dokonaniu rekapitulacji historii tego znanego miasta uzdrowskiego autor prezentuje i komentuje obszerny zestaw dawnych widoków miasta.

Recenzje
Die Kunstdenkmäler von Rheinland-Pfalz, Der Dom zu Speyer, München 1972 (rec. E. Doberer), ss. 197—198.
G. P. Fehring, *Unterreggenbach, Kirchen, Herrnsitz, Siedlungsbereiche*, Bd. I, Stuttgart 1972 (rec. H. Ladenbauer-Orel), s. 199.
H. R. Hahnloser, *Villard de Honnecourt, Kritische Gesamtausgabe des Bauhüttenbuches*, Graz 1972 (rec. E. Doberer), ss. 199—200.

A. Kieslinger, *Die Steine der Wiener Ringstrasse, ihre technische und künstlerische Bedeutung*, Bd. IV, Wiesbaden 1972 (rec. W. Frodl), s. 200.

Rocznik XXVIII (1974)

Zeszyt 1/2, stron 72, ilustracje

O. Demus, *Die byzantinischen Emails des Salesianerinnenklosters in Wien (Bizantyjskie emalie klasztoru Salezjanek w Wiedniu)*, ss. 1—4, 3 il. Analiza ikonograficzna i stylistyczna dwóch dotąd szerzej nie znanych, bizantyjskich, emaliowanych medalionów. W wyniku tej analizy medalion z św. Mikołajem wydany został na wiek X, zaś medalion z Archaniołem Rafałem na wiek XI. Medaliony te, zapewne zdobyczone wojenną wyprawą krzyżową, znalazły się w Wenecji, a w wieku XIX użyte zostały wtórnie przez tamtejszego złotnika do ozdobienia relikwiarza dla kościoła Salezjanek.

Studien zum Altbestand der Stiftskirche von Kremsmünster (Studia dotyczące pierwotnej substancji kościoła klasztornego w Kremsmünster):

N. Wibiral, *Marginalien zur Frühzeit (Marginalia do czasów wczesnych)*, ss. 4—12, 4 rys. Sprawozdanie z kolejnego etapu prac badawczych i budowlanych, których wyniki znacznie uzupełniły dotychczasowy obraz najdawniejszej formy obiektu. Ich interpretacja na szerokim tle porównawczym umożliwiła wyróżnienie kolejnych form kościoła: małego, murowanego budynku trójabsydowego z VIII w. oraz późnoromańsko-gotyckiej bazyliki, zbarokizowanej następnie w XVIII w. Do tej części wstępnej dodano szczegółowe dokumentacje na temat badań ceramiki budowlanej (A. Schirnböck), badań architektonicznych w okolicach empory i południowej części kościoła (H. Braun), badań relikwów dawnych polichromii (H. M. Berger).

E. Doberer, *Die Freigelegten Bauteile an der Nordseite der Hochmittelalterlichen Klosterkirche (Elementy architektoniczne odsłonięte w północnej części kościoła klasztornego z okresu pełnego średniowiecza)*, ss. 17—32, 10 il., 7 rys. Nawiązując do poprzednich artykułów, autorka podejmuje próbę pogłębienia analizy i interpretacji odkrytych części dawnego założenia i zestawienia uzyskanych wyników z dotychczasową wiedzą o dawnym kształcie i historii obiektu. Wyniki pozwalają m.in. na umocnienie tezy o związkach z architekturą „Cluny II” i dowodzą znacznego wpływu wczesnego założenia na kształt późniejszych przebudów kościoła.

W. Helke, *Der Vitusalter im Landesmuseum Klagenfurt (Ołtarz św. Wita w Muzeum Krajowym w Klagenfurt)*, ss. 32—43, 12 il. W wyniku analizy ikonograficznej ołtarza pochodzącego ze szpitala w St. Veit autor dochodzi do wniosku, że obrazy zmontowane są w niewłaściwej kolejności i przedstawia projekt ich właściwego uszeregowania. Analiza stylu wykazuje powiązania artystyczne obiektu z południowoniemieckim kręgiem sztuki i umacnia jego datowanie na okres po 1470 r.

P. Swittalek, *Die Restaurierung des Dachreiters der Pfarrkirche von Mariasdorf im Burgenland, ein Beitrag zum Problem der Behandlung von historischen Restaurierungen (Restauracja sygnaturki na dachu kościoła farnego w Mariasdorf, w prowincji Burgenland, przyczynek do traktowania historycznych restauracji)*, ss. 43—46, 5 il., 1 rys. Po zreferowaniu ważniejszych faktów dotyczących historii przemian budowlanych gotyckiego kościoła autor charakteryzuje przebieg restauracji w 1882 r., przeprowadzonej przez znanego architekta węgierskiego, projektanta gmachu parlamentu w Budapeszcie, Imre Steindla, a następnie analizuje problem współczesnego stosunku do ówczesnych prac restauratorskich (zwłaszcza budowy neogotyckiej sygnaturki), opowiadając się ostatecznie za uszanowaniem dziewiętnastowiecznych zmian.

F. Berg, *Zur Restaurierung der Antonikapelle in Grosshöflein, Burgenland (W związku z restauracją kaplicy Św. Antoniego w Grosshöflein, prowincja Burgenland)*, ss. 47—49, 5 il. Omówienie kompleksowej konserwacji obiektu (architektura, polichromie, wyposażenie), w czasie której zidentyfikowano nie znane dotąd w literaturze autora prace malarskie — Jana Chrystiana Lentla.

E. Vencsa, *Haus Dampfschiffgasse 18. Zur historistischen Wohnhausarchitektur in Wien (Dom przy Dampfschiffgasse 18. W sprawie architektury domów mieszkalnych Wiednia w okresie historyzmu)*, ss. 49—54, 2 il., 5 rys. Na przykładzie jednego z domów z połowy XIX w. autor podejmuje próbę naszkicowania zasadniczych cech formalnych architektury mieszkaniowej tego czasu i rozważa problem stosunku do innych dziedzin twórczości architektonicznej.

E. Krauss, J. Ahrend, *Die Renaissanceorgel auf Schloss Churburg in Südtirol (Renesansowe organy na zamku Churburg w Tyrolu Południowym)*, ss. 54—58, 5 il. Dokładna analiza małych organów koncertowych z 1559 r. w świetle dotychczasowego stanu wiedzy organologicznej oraz opis prac konserwatorskich wykonanych przy mechanizmie i obudowie.

E. Krauss, *Die erneuerte Domorgel in St. Pölten (Odnowione organy katedralne w St. Pölten)*, ss. 59—60, 1 il. Omówienie prac przy mechanizmie organów z 1722 r., które na skutek przebudów zatraciły jako instrument swoją wartość zabytkową. Dzięki powrotowi do traktury mechanicznej, częściowej rekonstrukcji dawnej dyspozycji itd. udało się przywrócić część ich dawnej wartości.

A. Wied, *Linzer Strukkateure-eine Ausstellung des Stadtmuseums in Nordico in Linz (Sztukatorzy z Linzu — wystawa Muzeum Miejskiego w domu „Nordico” w Linzu)*, ss. 60—62, 4 il. Recenzja wystawy prezentującej sztukę sztukatorską Górnej Austrii od początku XVII do końca XVIII w., głównie z punktu widzenia problematyki artystycznej. Wystawa umożliwiła identyfikację twórców kilku dotąd nie znanych dzieł.

Recenzje

H. J. Genge, *Die liturgiegeschichtlichen Voraussetzungen des Lambacher Freskenzyklus, Münsterschwarzach 1972 (rec. N. Wibiral)*, ss. 62—64.

N. Rasmann, *Affreschi del Trentino e dell'Alto Adige, Trento 1971 (rec. E. Bacher)*, ss. 64—65.

O. Trapp, *Tiroler Burgenbuch, Bd. II, Bozen 1973 (rec. G. C. Martinic)*, ss. 65—66.

Denkmale in Thüringen. Ihre Erhaltung und Pflege in den Bezirken Erfurt, Gera und Suhl, Weimar 1973 (rec. W. Kitlitschka), s. 66.

A. Forer, *Orgeln in Österreich, München 1973 (W. Kitlitschka)*, s. 66.

Glossarium Artis. Deutsch-Französisches Wörterbuch zur Kunst, Tübingen 1971—1973 (rec. E. Doberer), ss. 66—67.

A. Knoepfli, *Schweizerische Denkmalpflege-Geschichte und Doktrinen, Zürich 1972 (rec. W. Kitlitschka)*, s. 67.

M. Mojzer, *Torony, kupola, kolonnad, Cahiers d'histoire de l'art, nr 1, Budapest 1971 (rec. G. Hajos)*, ss. 67—68.

G. Galavics, *Programm és műalkotás a 18. század végén, Cahiers d'histoire de l'art, nr 2, Budapest 1971 (rec. G. Hajos)*, s. 68.

Heves megye műemlékei, Budapest 1972 (rec. G. Hajos), s. 68.

E. Cevc, *Gotska Plastika na Slovenskem, Ljubljana 1973 (rec. E. Bacher)*, ss. 68—70.

Zeszyt 3, stron 71, ilustracje

(Numer specjalny poświęcony M. Dvořakovi)

K. M. Swoboda, *Vortrag zum 30. Todestag von Max Dvořak gehalten an der Universität Wien (Wykład wygłoszony na Uniwersytecie Wiedeńskim w 30 rocznicę śmierci Maxa Dvořaka)*, ss. 74—81, 1 il. Na tle informacji biograficznych artykuł kreśli kolejne etapy rozwoju indywidualności naukowej Dvořaka, mierzone jego kolejnymi dziełami, analizuje zależności od mistrza Wickhoffa i podkreśla jego zasługi dla rozwoju historii sztuki w Austrii zarówno w sensie badawczym, jak i instytucjonalnym.

H. Rokytka, *Max Dvořak und seine Schule in den böhmischen Ländern (Max Dvořak i jego szkoła w krajach czeskich)*, ss. 81—89, 1 il. Artykuł uwypukla czeskie powiązania Dvořaka — z jednej strony poprzez ukazanie wpływu czeskiego środowiska na formowanie się jego młodzieńczej osobowości, z drugiej strony przez przedstawienie zakresu późniejszego oddziaływania dojrzałego już człowieka na środowisko czeskich intelektualistów.

W. Frodl, *Max Dvořak „Katechismus der Denkmalpflege” („Katechizm ochrony zabytków” Maxa Dvořaka)*, ss. 90—105, 14 il. Na tle ówczesnej sytuacji w zakresie ochrony i konserwacji zabytków w Europie środkowej, determinowanej z jednej strony wystąpieniami teoretycznymi P. Clemena, A. Riegla i G. Dehla, z drugiej zaś strony rutyną urzędowych instytucji konserwatorskich, autor przedstawia główne zarysy koncepcji teoretycznych Dvořaka oraz projektów zmian strukturalnych służby konserwatorskiej. Podstawą wniosków jest tekst „Katechizmu”.

M. Dvořak, *Einleitung zum ersten Band der österreichischen Kunsttopographie (Wstęp do pierwszego tomu austriackiej topografii artystycznej)*, ss. 105—114. Przedruk jednego z najbardziej ważkich tekstów Dvořaka z 1907 r., w którym formuluje on klasyczne poglądy na temat celu, zakresu i metod naukowej inwentaryzacji zabytków, jej znaczenia dla badań nad sztuką oraz dla ochrony i konserwacji zabytków.

E. Frodl-Kraft, *Die österreichische Kunsttopographie — Betrachtungen sub specie fundatoris (Austriacka topografia artystyczna — rozważania „sub specie” fundatora-założyciela)*, ss. 114—130, 9 il. Autorka szeroko analizuje założenia sprecyzowane przez Dvořaka dla topografii artystycznej i omawia kryteria ocen wartościujących stosowanych przy jej redagowaniu, porównując je z obecnymi tendencjami inwentaryzacji zabytków.

M. Dvořak, *Denkmalpflege in Österreich (Ochrona zabytków w Austrii)*, ss. 131—137. Przedruk referatu wygłoszonego na zjeździe konserwatorskim w 1911 r., zawierającego szkic dzieł austriackiej służby konserwatorskiej oraz próbę oceny zarówno pozytywnych, jak i negatywnych zjawisk w poszczególnych etapach jej rozwoju.

J.G. Hajos, *Riegle Gedankengut in Dvořak Einleitung zur österreichischen Kunsttopographie (Spuścizna intelektualna Riegla we wstępie napisanym przez Dvořaka do austriackiej topografii artystycznej)*, ss. 138—143. Artykuł omawia charakter i zakres wpływów Riegla, podkreślając szczególnie jego inspirującą rolę w sprecyzowaniu systemu wartościowania zabytków oraz zaakceptowaniu popularyzatorskiej i wychowawczej roli inwentaryzacji zabytków.

E. Frodl-Kraft, *Des Grabmal Max Dvořaks (Nagrobek Maxa Dvořaka)*, s. 144, 2 il. Krótka analiza formy i treści nagrobka wzniesionego na cmentarzu w Hrusovanach oraz modelu nie zrealizowanego projektu nagrobka, który miał stać na cmentarzu centralnym w Wiedniu.

Zeszyt 4, stron 79, ilustracje

H. Smetackova-Cizinska, *Der Kaisersaal im Schloss Troja in Prag (Sala Cesarska pałacu Troja w Pradze)*, ss. 145—161, 11 il. Szczegółowa analiza problematyki artystycznej i bardzo bogatego programu ikonograficznego dekoracji malarskiej głównej sali parady i przylegających do niej korytarzy w pałacu Sternbergów w Pradze, wykonanej w końcu XVII w. przez braci Godyn z Antwerpii. Program poświęcony jest głównie apoteozie Habsburgów, uwzględnia jednak także elementy alegoryczne i historyczno-narracyjne, a wśród nich również sprawę polskiej odsieczy Wiednia (m.in. portret Jana III).

M. Zykan, *Die Madonna der Dominikanerkirche in Friesach (Madonna z kościoła dominikańskiego w Friesach)*, ss. 161—167, 6 il. Po krótkim omówieniu znaczenia kultu maryjnego w zakonach żebraczych autor przeprowadza szczegółową analizę stylistyczną kamiennej figury Madonny na tle badań nad rzeźbiarskimi przedstawieniami Marii w sztuce początku XIV w. w Europie, porównując omawiane dzieło m.in. z Madonną z Fontenay i katedry kolońskiej.

M. Koller, F. Mairinger, G. Zehetmaier, *Die Madonna der friesacher Dominikanerkirche und ihre beiden gotischen Fassungen (Madonna z kościoła dominikańskiego w Friesach i jej dwie gotyckie polichromie)*, ss. 167—174, 4 il., 8 rys. Omówienie badań konserwatorskich, które pozwoliły stwierdzić istnienie dwóch nawarstwiających się, dobrze zachowanych polichromii rzeźby — jednej z ok. 1330 r. i następnej z drugiej połowy XV w. Po charakterystyce obu polichromii pod względem artystycznym i techniczno-technologicznym artykuł kończy się omówieniem propozycji konserwatorskich zalecających powstrzymanie się od odkrycia starszej warstwy.

J. Neuhardt, *Das neue Dommuseum zu Salzburg (Nowe muzeum katedralne w Salzburgu)*, ss. 174—179, 5 il. Omówienie koncepcji wystawienniczej muzeum otwartego w ramach jubileuszu 1200-lecia erekcji katedry. W skład ekspozycji weszły zbiory siedemnastowiecznego gabinetu osobliwości biskupów salzburskich, wybrane obiekty ze skarbcza katedralnego oraz depozyty z parafii — co łącznie tworzy ciekawy przegląd zabytków sztuki od VIII do XIX w.

W. Brauneis, *Bürgerstube und Ratsstube im Alten Rathaus in Wien (Sala Mieszkańska i Sala Rady w Starym Ratuszu w Wiedniu)*, ss. 180—182, 4 il., 3 rys. Odkryte w czasie prac remontowych fragmenty gotyckich murów zaprzeczają dotychczasowej tezie o rzekomo prawie całkowitym zniszczeniu dawnej substancji budynku w czasie jego późniejszych przebudów i umożliwiają teoretyczną rekonstrukcję jego dawnego kształtu.

M. Koller, *Zum Problem der Übermalung im Werk von Franz Maulbertsch (Przyczynki do problematyki przemalowań w twórczości artystycznej F. Maulbertscha)*, ss. 183—194, 16 il. Po zarysowaniu ogólnej problematyki technicznej i technologicznej malarstwa XVIII w. autor koncentruje się na problemie autokorekt dokonywanych przez mistrza drogą przemalowań w czasie pracy nad obrazem. Artykuł dostarcza ciekawych danych dotyczących artystycznych i technologiczno-technicznych aspektów tego typowego dla barokowego warsztatu malarskiego zjawiska. Sprawa ważna jest też w aspekcie konserwatorskim, gdyż niekiedy dochodziło do ostatecznego pierwotnej warstwy malarskiej, reprezentującej przecież zrzuconą przez samego mistrza koncepcję dzieła.

E. Milowiz, *Die statische Sanierung der Wallfahrtskirche Breitenfeld an der Rittschein (Uporządkowanie problemów statycznych w kościele pielgrzymkowym Breitenfeld nad Rittschein)*, ss. 195—197, 2 il., 2 rys. Omówienie przebiegu i wyników prac inżyniersko-budowlanych (wzmocnienie fundamentów, izolacja przeciwwilgociowa, drenaż gruntu itd.), mających na celu uratowanie posadowionego bardzo niekorzystnie kościoła z końca XVI w., zagrożonego katastrofą budowlaną.

E. Milowiz, *Ein Moorheilbad im ehemaligen Kapuzinerkloster Schwanberg (Lecznicze kąpielisko błotne w dawnym klasztorze kapucynów w Schwanberg)*, ss. 197—200, 2 il., 2 rys. Kryzys życia zakonnego zmusił kapucynów w 1969 r. do rezygnacji z utrzymywania konwentu w omawianym obiekcie, co stworzyło trudny problem jego dalszego użytkowania. Po przedstawieniu charakterystyki osiemnastowiecznego obiektu autor omawia zakres i sposób przeprowadzenia prac adaptacyjnych na zakład leczniczy.

Mittelalterliche Glasmalerei. Erforschung-Restaurierung (Średniowieczne witraże. Badania — restauracja):

E. Frodl-Kraft, *Bemerkungen zur Verwitterungsformen und Konservierungs massnahmen an mittelalterlichen Glasmalereien (Uwagi do problematyki form wietrzenia średniowiecznych witraży i zabiegów konserwatorskich witraży)*, ss. 200—209, 25 il. Na kilku przykładach (m.in. Kremsmünster, Judenburg, Burg Kreuzenstein) omawia się typowe formy zniszczeń (korozja szkła, zniszczenia rysunku konturowego i laserunków) oraz przedstawia wyniki prób konserwacji i ochrony (m.in. podwójne szklenie).

E. Bacher, *Ein Mittelalterlicher Glasmalerei-Fund in der wiener Michaelerkirche (Znalezisko średniowiecznych witraży w wiedeńskim kościele św. Michała)*, ss. 210—212, 3 il., 1 rys. W czasie remontu kościoła znaleziono w zamurowanych oknach resztki ozdobnych witrażowych z XIV w. o motywach ornamentalnych.

R. Wagner-Rieger, *Bemerkungen zur Forschungslage in der Klosterbaukunst (Uwagi do stanu badań nad architekturą klasztorną)*, ss. 213—217. Wnikliwy przegląd nowszej literatury, w którym autorka, po podkreśleniu słabości dotychczasowego stanu badań (jednostronne zainteresowanie architekturą średniowieczną, niedostrzeżenie specyficznego charakteru architektury konwentów żeńskich itd.), przechodzi do omawiania w świetle własnych poglądów stanu badań dotyczących poszczególnych grup problemowych (m.in. stosunek do sztuki regionu, wpływ przepisów zakonnych, znaczenie budowli wzorcowych, przenikanie się wpływów eremickich i cenobijnych).

Wspomnienia pośmiertne

Dr Gustav Köstler (łącznie z zestawieniem bibliograficznym) (E. Knab), ss. 218—219.

Hans R. Hahnloser (E. Frodl-Kraft), ss. 219—220.

Recenzje

H. W a y m e r t, *The Windows of Kings's College Chapel Cambridge*, London 1972 (rec. E. Bacher), ss. 220—222.

G. V i t s, *Joseph Effners Palais Preysing*, Frankfurt 1973 (rec. L. Pühringer-Zwanowetz), s. 222.

H. T h ü m m l e r, F. B a d e n h e u e r, *Romanik in Westfalen*, Münster 1973 (rec. H. Buschhausen), s. 223.

J. R i n g l e r, *Die barocke Tafelmalerei in Tirol*, München 1973 (rec. W. Kitlitschka), s. 223.

W. E r d m a n n, *Die Reichenau im Bodensee*, Königstein 1971 (rec. G. Hajos), ss. 223—224.

Oprac. Marian Arszyński